

Guido MICHELINI
Parmos universitetas, Italija

MAŽVYDO GESMES CHRIKSCZONISKAS¹ IR GEISTLICHE LIEDER²

Apie 40% tekštų, pateikiamų 1566–1570 m. išleistame Mažvydo giesmyne *Gesmes Chriksczoniskas*, turi atitikmenis vokiškame giesmyne *Geistliche Lieder*. Tai žinomas dalykas, kaip galima matyti iš *Lietuvos TSR bibliografijos*³, J. Lebedžio *Senosios lietuvių literatūros*⁴, Z. Zinkevičiaus *Lietuvių kalbos istorijos*⁵. Bet konkretesnių duomenų apie tuos atitikmenis nedaug terasime, išskyrus nebent D. Pociūtės monografiją *XVI–XVII a. protestantų bažnytinės giesmės*⁶; tačiau jos irgi negalima laikyti visiškai išsamiu ir užbaigtu darbu, nes trūksta psalmų perdirbinių apžvalgos ir tik gana apytikriai téra aptartas ryšys tarp lietuviškų tekštų ir vokiškų šaltinių. Todėl čia bus pasistengta panagrinėti šį klausimą įvairesniais aspektais.

Dvidešimt Mažvydo rinkinio giesmių yra į knygą *Geistliche Lieder* sudėtų Liuterio tekštų vertimai. Jas dabar ir apžvelgsime, trumpai pateikdami vertėjo panaudotus vokiškus šaltinius ir aptardami esminius jų ryšių bruožus. Skirsime dvi grupes: pirmajai grupei priskirsimė tas giesmes (jų yra 13), kurių visos strofos turi atitikmenis vokiškame šaltinyje, o antrajai (7 giesmes) – tas, kuriose pridedama viena ar daugiau strofų.

A) Atvejai, kuriais visos kūrinio strofos turi atitikmenis vokiškame šaltinyje.
Jesus Christus sunus Diewa: Smerti pergaleia: Keles isch grabba (p. 268–270).
Pavadinimas Mažvydo giesmyne: *Giesme dienoje Prikelima Pona [...] Jesus Christus unser Heiland/ der den Todt/ & c.* Liuterio teksto pradinė strofa⁷:

¹ Straipsnyje Mažvydo giesmyno (*Gesmes Chriksczoniskas*) tekstai cituojami pagal Gerulio leidinį *Mažvydas. Seniausieji lietuvių kalbos paminklai iki 1570 metams*, Kaunas, 1922.

² Cituojame (iš 1545 m. leid.) pasinaudodamis fotografiotiniu tekstu *Das Babstsche Gesangbuch von 1545*, Kassel, 1966.

³ Vilnius, 1969, I, 243.

⁴ Vilnius, 1977, 49.

⁵ Vilnius, 1988, III, 46–47.

⁶ Vilnius, 1995, 26.

⁷ *Geistliche Lieder*, 47–48. Tekstas – originalus kūriny (plg. E. E. Koch, *Geschichte des Kirchenlieds und Kirchengesangs der christlichen, insbesondere der deutschen evangelischen Kirche*, Stuttgart, 1866–76 (3-as leid.), I, 242).

Jhesus Christus unser Heiland/ der den tod überwand/ Jst auferstanden/ die sund hat er gefangen/ Kyrieleison (> *Jesus Christus sunus Diewa: Smerti pergaleia: Keles isch grabba: Mus ghreschnus atwadawa: Kyrieleison*) Lietuviškas tekstas nėra visiškai pažodinis Liuterio kūrinio vertimas: nuo jo kiek nutolstama cituotoje pradinėje strofoje ir kitur, pvz., antroje strofoje (*Jesus be ghreka ußgime: Diewa narsa nesche: Mus suderina: Malonen sugraßina: Kyrieleison* <*Der on sunden war geborn/ trug für uns Gotts zorn/ Hat uns versönet/ das uns Gott sein huld gönnet/ Kyrieleison*). Tenoro melodija iš esmės sutampa su *Geistliche Lieder* melodija, tik yra kvinta žemesnė, ir skiriasi penkios paskutinės natos (pasirinkta „lengvesnė“ sekvenčija).

Malonus mums Diewe buki/ Jr tu pats mus perßegnoki (p. 346–348). Pavadinimas Mažvydo giesmyne: *PSALMAS LXVI DEUS misereatur nostri. Es wolt uns Gott gnedig sein.* Liuterio teksto pradinė strofa⁸: *Es wolt uns Gott gnedig sein/ unn seinen segen geben/ Sein antlitz uns mit hellem schein/ erleucht zum ewigen leben/ Das wir erkennen seine werck/ und was jm liebt auff erden/ Unn Jhesus Christus heil und sterck/ bekand den heiden werden/ und sie zu Gott bekeren* (> *Malonus mums Diewe buki/ Jr tu pats mus perßegnoki: Weidu tawa mus apschwiesk/ Amßinam ßiwatan mus wesk: Jeib paßintumbim ijo darbus/ Jr kas ijem lub est ßemie/ Bey Jesus Christus gelbetoys/Paßinstams pagonims bus/ ir ghe diewop priesiwers*). Lietuviškas tekstas nėra visiškai pažodinis Liuterio kūrinio vertimas: nuo jo kiek nutolstama cituotoje pradinėje strofoje ir kitur, pvz., paskutinėje strofoje (*Czesti dük ßmogau bei garbe/Diewui gerame darbe. Swiets düst waissiju gerinasse/Schwents ßodis gerai waisose/Perßegnok mus Dieve Tiewe/Sunau ir schwenta Dwasse/Kurem wissas swiets düst schlowę Jr didzey ijo bijose/Linksmai tarikem Amen < Es dancke Gott und lobe dich/das volck in guten thaten/ Das land bringt frucht und bessert sich/ dein wort ist wol geraten/ Uns segen Vater und der Son/ uns segen Gott der heilig Geist/ dem alle welt die ehre thu/ für jm sich fürchte allermeist/ nu sprechst von herten Amen*). Melodija sutampa su *Geistliche Lieder*.

Macznus apgintos musu Diewas/ Jr apgijnimas stijpras (p. 394–396). Pavadinimas Mažvydo giesmyne: *Psalmas XLVI. Deus noster refugium & virtus, etc. Ein feste Burg ist unser Gott.* Liuterio teksto pradinė strofa⁹: *Ein feste burg ist unser Gott/ ein gute wehr und waffen/ Er hilfft uns frey aus aller not/ die uns itzt hat betroffen/ Der alt böse feind/ mit ernst ers itzt meint/ gros macht unn viel list/ sein grausam rüstung ist/ auff erd ist nicht seins gleichen* (> *Macznus apgintos musu Diewas/ Jr apgijnimas stijpras/Padest mums mijlei wargusu/Kurie*

⁸ *Geistliche Lieder*, 115–17. Tekstas – lotyniškos psalmės *Deus misereatur nostri* perdirbimas (plg. Koch, min. veik., I, 241; VIII, 113–14).

⁹ *Geistliche Lieder*, 112–14. Tekstas – lotyniškos psalmės *Deus noster refugium* perdirbimas (plg. Koch, min. veik., I, 241; VIII, 119–31).

pule ant mussu/Senas pikts neprietelius/Trokscht nor regijmai/Maczna kijtrasti zdrodiy ghis greitai/Anta swieta ijem nier ligaus). Lietuviškas tekstas nėra visiškai pažodinis Liuterio kūrinio vertimas: nuo jo kiek nutolstama cituotoje pradinėje strofoje ir kitur, pvz., paskutinėje strofoje (*Szodis tas testowij macnas/Jr swiets te est newzdziencznas/Tas est su mumis anta lauka/Kariau su Dwase schwenta/Teijm ghije kuna/ lobij/waikus/ir cziesti/Mote/wijs apleisk/nau-dos isch to negaus/Mums atliks karalista dągaus < Das wort sie sollen lassen stan/ und kein danck dazu haben/ Er ist bey uns wol auff dem plan/ mit seinem Geist und gaben/ Nemen sie den leib/ Gut/ ehr/ kind und weib/ las faren dahin/ sie habens kein gewin/ das Reich mus uns doch bleiben*). Melodija sutampa su *Geistliche Lieder* tik po dvidešimt antros natos nuo priedainio pabaigos sekundos intervalas pakeistas į tercijos (korektūros klaida?).

Garbinkem grābei JESU Christu: Czistas pannas Marias Sunu (p. 177–180). Pavadinimas Mažvydo giesmyne: Hymnus *A solis ortu cardine. Christum wir sollen loben schon*. Liuterio teksto pradinė strofa¹⁰: *Christum wir sollen loben schon/ der reine magd Marien Son/ So weit die liebe sonne leucht/ und an aller welt ende reicht* (> *Garbinkem grābei JESU Christu: Czistas pannas Marias Sunu: Kaip placzei p[a]schwietz Saule miela: Jr po wissus kraschtus scho swieta*). Lietuviškas tekstas yra iš esmės pažodinis Liuterio kūrinio vertimas: nuo jo kartais nežymiai nutolstama, pvz., trečioje strofoje nuo galos (*Ant schena kaip ubags guleia/Edziu ketu nēbibaiseia/Peneia ghi panna pienelu/Ta kurs nemarin badu paukstelu < Er lag im hew mit armut gros/ die Krippen hart jn nicht verdros/ Es ward ein kleine milch sein speis/ der nie kein vöglun hungern lies*). Melodija turi daug panašumų su *Geistliche Lieder*. Ji nutolsta daugelyje vietų, tačiau beveik visais atvejais nežymiai (kartais viena nata atitinka dviejų sekundų atstumu esančias *Geistliche Lieder* natas, o kartais esti priešingai); didesnių skirtumų pastebėta trisdešimt trečioje ir trisdešimt ketvirtijoje natose.

Pagirtas buk Jesu Christe/Jog priemei βmogiste (p. 180–183). Pavadinimas Mažvydo giesmyne: Garbinoghimas Pona Jesaus uß io schwenta uschgimima [...] *Gelobet seistu Jesu Christ*. Liuterio teksto pradinė strofa¹¹: *Gelobet seistu Jhesu Christ/ das du mensch geboren bist/ von einer Jungfrau das ist war/ des frewet sich der Engel schar/ Kyrioleis* (> *Pagirtas buk Jesu Christe/Jog priemei βmogiste: Isch mergas czistas Marias/Dzaugesi Angelu pulkas Kyrieleison*). Lietuviškas tekstas yra iš esmės pažodinis Liuterio kūrinio vertimas: nuo jo kartais nežymiai nutolstama, pvz., trečioje strofoje nuo galos (*Diews est tikras Sunus Diewa/ Sweczu ant Swieta buwa/ Tas wed mus isch didza warga/ Bei dūst*

¹⁰ *Geistliche Lieder*, p. 19–23. Tekstas – laisvas žinomas giesmės *A solis ortus cardine Ad usque terrae limitem* vertimas (plg. Koch, min. veik., I, 240).

¹¹ *Geistliche Lieder*, 23–25. Tekstas – seno vokiško vertimo iš lotyniško originalo perdirbinys (plg. Koch, min. veik., I, 240–41; VIII, 18–21).

ghis mums dangui wiet/ Kyrieleison < Der Son des Vaters, Gott von art/ ein gast in der werlet ward/ Und fürt uns aus dem jamertal/ er macht uns erben in seim saal/ Kyrioleis). Melodija turi daug panašumų su *Geistliche Lieder*; kadangi atsisakoma kvartos intervalo po penktos natos ir kvintos intervalo po dvidešimt trečios, galima manyti, kad tai *Geistliche Lieder* melodijos palengvintas variantas.

Diewe Tiewe saugok mus nedük mumus präfuti (p. 237–238). Pavadinimas Mažvydo giesmyne: *Giesmie graſi ape ischgielbeghima nug wissa pikta [...] Gott der Vatter wohn uns bey &c.* Liuterio teksto pradinė sekvencija¹²: *Gott der Vater won uns bey/ und las uns nicht verderben/ Mach uns aller sunden frey/ und helff uns selig sterben* (>*Diewe Tiewe saugok mus nedük mumus präfuti Dük mums be ghrieku buti/ir dük müms linxsmai nümirti*). Lietuviškas tekstas yra beveik pažodinis Liuterio kūrinio vertimas: nuo jo ypač nutolta sekvencijoje *Tau mes wissi mus düme su wissais teiseis Chriksczoneis isch wenkti þabagu welna/Per apginima Diewa Amen* (<*dir uns lassen gantz unn gar/ mit allen rechten Christen/ entfliehen Teuffels listen/ mit waffen Gotts uns fristen/ Amen*). Nepateikta melodija, o tik nuoroda *ant to balsa Kaip giest wokischkai*.

Deschimts schwentu priesakimu/kurius dawe Pons Diews musu (p. 387–390). Pavadinimas Mažvydo giesmyne: *DECEM PRAECEPTA Dis sind die Heiligen Zehn Gebot.* Liuterio teksto pradinė strofa¹³: *Dis sind die heilgen zehen Gebot/ die uns gab unser Herre Gott/ durch Mosen seinen diener trew/ hoch auff dem berg Sinai/ Kyrioleis* (>*Deschimts schwentu priesakimu/kurius dawe Pons Diews musu/ per Mayseschu tarna werna/ant aukschta kalna Sinai/Kyrieleison*). Lietuviškas tekstas nėra visiškai pažodinis Liuterio kūrinio vertimas: nuo jo ypač nutolstama septintoje strofoje (*Wenzawone turiek czista/moters negeiski artima/ laikik tu wießliba kuna/patogu beigi mierna/Kirieleison < Dein Ehe soltu bewaren rein/das auch dein hertz kein andre mein/ Unn halten keusch das leben dein/ mit zucht und messigkeit fein/ Kyrioleis*). Melodija nepateikiama.

Jsch dangaus ateimi aukschta/Neschu iums nu daug gera (p. 183–187). Pavadinimas Mažvydo giesmyne: *Waikelu Gesme ape berneli JESU [...] Von Himmel hoch da kom ich her.* Liuterio teksto pradinė strofa¹⁴: *Vom Himmel hoch da kom ich her/ ich bring euch gute neue mehr/ der guten mehr bring ich so vil/ dauon ich singen und sagen wil* (>*Jsch dangaus ateimi aukschta/Neschu iums nu daug gera/Taip daug gera asch neschu/Ape tatai asch gedosiu*). Lietuviškas

¹² *Geistliche Lieder*, 62–64. Tekstas – senos vokiškos giesmės perdirbinys (plg. Koch, min. veik., I, 241; VIII, 100–104).

¹³ *Geistliche Lieder*, 67–70. Tekstas – laisvas perdirbinys pagal Bibliją (plg. Koch, min. veik., I, 241; VIII, 420–23).

¹⁴ *Geistliche Lieder*, 26–30. Tekstas – laisvas perdirbinys pagal Bibliją (plg. Koch, min. veik., I, 241).

tekstas nėra visiškai pažodinis Liuterio kūrinio vertimas: nuo jo ypač nutolstama priešpaskutinėje strofoje (*Todel asch nu linxmas busiu/Walnai pleschdams gedosiu/Jr rodas subdams tawe/Gedosiu saldze gesme < Dauon ich allzeit frölich sey/ zu springen, singen imer frey/ das rechte Sussaninne schon/ mit hertzen lust den süßen thon.*). Melodija skiriasi nuo mūsų panaudoto *Geistliche Lieder* leidimo, bet gana panaši į 1531 m. leidimo melodiją.

Pagarbints buki ir paczestawotas: Kurs nu est mus papeneies (p. 377–379). Pavadinimas Mažvydo giesmyne: *Malonus dekawoghimas Ponui Diewui [...] ischwersta isch D. Mart. Luth. [...] Gott sey gelobet und gebenedeiet/ &c.* Liuterio teksto pradinė strofa¹⁵: *Gott sey gelobet und gebenedeiet/ der uns selber hat gespeiset/ Mit seinem fleische und mit seinem blute/ das gib uns Herr Gott zu gute/ Kyrieleison* (>*Pagarbints buki ir paczestawotas: Kurs nu est mus papeneies: Su sawa kunu sawa brangu krauui: Dūk Diewe ant ischganima: Kyrieleison*). Lietuviškas tekstas nėra visiškai pažodinis Liuterio kūrinio vertimas; plg. strofą *Pone per meile tawa dide: Schwentasis kraus tawa mus ischgane: Kaltes ußmokeia: Bei Diews mums sussimila/Kyrieleison* (<*Herr dein lieb so gros dich zwungen hat/ das dein blut an uns gros wunder that/ Und bezalt unser schuld/ das uns Gott ist worden hold/ Kyrieleison*). Melodija sutampa su *Geistliche Lieder*, tik po šešiasdešimtosios natos sekundos intervalas pakeistas į kvartą (korektūros klaida?).

Tewe musu danguiesis: Tu mums wissiems/ liepes essi (p. 381–385). Pavadinimas Mažvydo giesmyne: *Pateris giesmen sugulditas nūg Dactara Martina Luthera.* Liuterio teksto pradinė strofa¹⁶: *Vater unser im himelreich/ der du uns alle heiscest gleich/ brüder sein und dich ruffen an/und wilt das beten von uns han/ Gib das nicht bet allein der mund/ hilff das es geh von herten grund* (>*Tewe musu danguiesis: Tu mums wissiems/ liepes essi: Broleis buti tawesp schaukti/Tawe wiena liepei melsti: Dūk ieng musu koßna malda: Eis nūg schirdes musu dugna*). Lietuviškas tekstas nėra išverstas visiškai pažodžiui¹⁷: nuo Liuterio ypač nutolstama paskutinėje strofoje (*Amen taip stosis ischtiesos: Stiprink wiera musu duschas: Jeib ant to neabeijosim: Ko prascham mes tai wijs gausim: Ant þada tawa ir warda: Amen kalbam stipra wiera < Amen/ das ist/ es werde war/ sterck unsern glauben imerdar/ Auff das wir ja nicht zweueln dran/ das wir hiemit gebeten han/ Auff dein wort in dem namen dein/ so sprechen wir das amen fein*). Melodija sutampa su *Geistliche Lieder*.

¹⁵ *Geistliche Lieder*, 100–102. Tekstas – senos vokiškos giesmės perdirbinys (plg. Koch, min. veik., I, 241).

¹⁶ *Geistliche Lieder*, 76–81. Tekstas – laisvas perdirbinys pagal Bibliją (plg. Koch, min. veik., I, 241; VIII, 320–23).

¹⁷ Atitinkamas Katekizmo tekstas (p. 48–53) remiasi ne Liuterio kūriniu, o Seklucjano lenkišku vertimu, kaip jau pastebėjo Stangas, *Die Sprache des litauischen Katechismus von Mažvydas*, Oslo, 1929, 32–35.

Widui gerausa ſiwata/ smertis mus sugauna (p. 563–566). Pavadinimas Mažvydo giesmyne: *MEDIA VITA* Mitten wir im leben sind/ & c. Liuterio teksto pradinė strofa¹⁸: *Mitten wir im leben sind/ mit dem tod umbfangen/ Wen such wir der hülfte thu/ das wir gnad erlangen/ Das bistu Herr alleyne/ Uns reuet unser missethat/ die dich Herr erzürnet hat/ Heiliger Herre Gott/ Heiliger starcker Gott/ Heiliger barmhertziger Heiland/ du ewiger Gott/ Las uns nicht versincken/ in des bittern todes not/ Kyrieleison.* (>*Widui gerausa ſiwata/ smertis mus sugauna: Kur pagalbas mes eschkosim/Jeng malone gausim: Nūg tawes Jhesau wiena/Gailu mums nu ghrieku musu/ Kureis darem tawe narsu/ Schwentas Pone Diewe/ Schwentas macznus Diewe Schwentas sumilstasis gelbetoijau/ Tū amžins Diewe/ Ne dūk mums nugrimsti/Czesu karczosses smertis/Kyrieleison*). Lietuviškas tekstas yra iš dalies laisvas Liuterio kūrinio vertimas: nutolstama cituotoje pirmoje strofoje ir kitur, pvz., antrosios strofos pradinėje dalyje (*Widui smertis nu mums kerschiy/Pekla karschtu ugnimi: Kurs ijau isch tos peklaus mukas/Padarijs duschas walnas/Tu gelbsi Jesau wienas/Nes gail tawa sumilimas/Mussu wargu bei mukas < Mitten in dem tod anficht/ uns der hellen rachen/ Wer wil uns aus solcher not/ frei und ledig machen? Das thustu Herr alleyne/ es jamert dein barmhertzigkeit/ unser sund und grosses leyd*). Melodija iš esmės sutampa su *Geistliche Lieder*, nežymiai nutolta tik trijose vietose: pridėta šeštoji nata (kuri pakartoja penktąją), keturioliktoji atitinka dvi tercijos atstumu esančias *Geistliche Lieder* natas, trys natos prieš antrają nuo galo atitinka dvi *Geistliche Lieder* natas (leidžia pakeisti vieną tercijos intervalą į du sekundos intervalus). Gal tai *Geistliche Lieder* melodijos palengvintas variantas?

Herode piktas neprieteli/ Kam Jesaus Christaus bieisi (p. 222–224). Pavadinimas Mažvydo giesmyne: *Hostis Herodes Impie. Was fürchstu feindt Herodes.* Liuterio teksto pradinė strofa¹⁹: *Was furchstu feind Herodes seer/ das uns geborn kompt Christ der Herr? Er sucht kein sterblich königreich/ der zu uns bringt sein himelreich* (>*Herode piktas neprieteli/ Kam Jesaus Christaus bieisi/Tas neim swieta poniste/Kurs dūst dągaus karaliste*). Lietuviškas tekstas yra iš dalies laisvas Liuterio kūrinio vertimas, ypač priešpaskutinėje strofoje (*Kada scheschis Kodzus akmens/Werte winan pilnus wandens/Tę stoijose nauis stebuklas/ Jsch wandens prasta/ Wins raudenas < Ein wunderwerck da new geschach/ sechs steinern krüge man da sach/ vol wassers das verlor sein art/ roter wein durch sein wort draus ward*). Galimas dalykas, kad lietuviškas vertimas

¹⁸ *Geistliche Lieder*, p. 139–41. Tekstas – seno vokiško vertimo iš lotyniško originalo perdirbinys (plg. Koch, min. veik., I, 241; VIII, 573–79).

¹⁹ *Geistliche Lieder*, 34–35. Tekstas – laisvas lotyniškos giesmės *Hostis Herodes impie, Christum venire quid times* perdirbinys (plg. Koch, min. veik., I, 241).

remiasi ir kitais šaltiniiais. Melodija skiriasi nuo *Geistliche Lieder*, bet sutampa su lotyniškos giesmės *A solisortus cardine*.

Dūk mums pakaiju malonei/ Schiū cziesu musu Diewe (p. 390–392). Pavadinimas Mažvydo giesmyne: *DA PACEM Lietuwischkai*. Lietuviškame tekste sujungti du skirtingi Liuterio kūriniai. Pirmoji strofa sutampa su *Da pacem Domine/Deutsch*²⁰ (*Verleih uns friedenn gnediglich/ Herr Gott, zu unsren zeiten/ Es ist doch ja kein ander nicht/ der für uns kunde streiten/ denn du unser Got alleine* >*Dūk mums pakaiju malonei/ Schiū cziesu musu Diewe/ Nes nier newiena ant þemes/ Kursai uþ mus kariautu/Tiektai tu wiens Diewas musu*). Tolesnės strofos remiasi giesme *Erhalt uns Herr bey deinem wort*²¹ (>*Laikik Pon mus prieg þodziui tawa*). Lietuviškas tekstas nėra visiškai pažodinis vokiškų šaltinių vertimas: nuo jų ypač nutolstama paskutinėje strofoje (*Linksmintoije dwasia schwenta/Dūk mums sandara ant swieta/Padek mums cziesu sunkibes/Wesk mus dangun po schos smerties < Gott heilger Geist du tröster werd/ gib deim volck einerley sinn auff erd/Steh bey uns in der letzten not/gleit uns ins leben aus dem tod*). Pirmosios strofos melodija turi daug panašumų su *Geistliche Lieder* giesme *Da pacem Domine*; būdama viena kvinta žemesnė, ji nutolsta šešioliktoje natoje (pakartojama penkioliktoji), taip pat nuo dvidešimt penktos iki dvidešimt devintos (atsisakoma kvintos intervalo, tuo palengvinant giedojimą). Kitų strofų melodija iš esmės sutampa su *Geistliche Lieder* giesmės *Erhalt uns Herr bey deinem wort*, tik įterptos dvi natos (šeštoji ir dvyliktoji).

B) Atvejai, kai pridėta viena ar daugiau strofų.

Su pakaiu dzauksmu eimi: Jsch swieta Diewa meilae (p. 224–227). Pavadinimas Mažvydo giesmyne: *Laupsinimas Simeona schwentoia Senia [...] Luce. 2 Mit fried und freud ich far dahin Nunc dimittis & c.* Liuterio teksto pradinė strofa²²: *Mit fried und freud ich far dahin/ in Gottes wille/ Getrost ist mir mein hertz und sinn/ sanfft und stille/ Wie Gott mir verheissen hat/ der tod ist mein schlaff worden* (>*Su pakaiu dzauksmu eimi: Jsch swieta Diewa meilae/Schirdis ir humai iau est linksmi: Gawa atilsu Kaip Diewas man apþadeia/Smertis man miegu saldu stoiba*). Lietuviško vertimo paskutinė strofa neturi atitikmens *Geistliche Lieder*; ji ryškiai skiriasi nuo Spangenbergerio giesmyne pateikto varianto paskutinės strofos (*Ehr sei Gott Vater und dem Son/ und dem Heiligen Geiste/ Der uns in dieser argen Welt/sein gnade leiste/ Wie*

²⁰ *Geistliche Lieder*, 129. Strofa – grigališkos antifonos *Da pacem, Domine, in diebus nostris ... Alleluia. Quia non est alius qui pugnet pro nobis, nisi tu Deus noster ... Alleluia* vertimas (plg. Koch, min veik., VIII, 159–161).

²¹ *Geistliche Lieder*, 127–28. Tekstas – originalus kūrinys (plg. Koch, min. veik., I, 242).

²² *Geistliche Lieder*, 35–38. Tekstas – laisvas perdirbinys pagal Bibliją (plg. Koch, min veik., I, 241; VIII, 579–85).

es war und jtzund ist/ und bleibt stetlich. AMEN). Lietviškas tekstas nėra visiškai pažodžiui išverstas iš Liuterio, plg. trečią strofą (*Ghi wissiems isch meiles dawei/ Sussimiles mums didei/ Dangun wissa swieta tu liepei/ Wadinti mielei/ Per brangu ir schwenta Szodi/Schem swietui aprekstaqhi* <Den hastu allen für gestelt/ mit grossen gnaden/ Zu seinem reich die gantze welt/ heissen laden/ Durch dein tewer heilsam wort/an allem ort erschollen). Melodija iš esmės sutampa su *Geistliche Lieder*. Ji nežymiai nutolsta dviejose vietose: devintoji nata atitinka dvi sekundos intervalu esančias natas, o po trisdešimt penktos natos trūksta ją pakartojančios natos.

Ach Diewe isch dangaus weisdek/ Jr schito passigailek (p. 348–351). Pavadinimas Mažvydo giesmyne: *PSALMAS II. Salvum me fac. Ach Gott von Himmel sich darein*. Liuterio teksto pradinė strofa²³: *Ah Gott von himel sich darein/ und las dich das erbarmen/ Wie wenig sind der heilgen dein/ verlassen sind wir armen/ Dein wort man lesst nicht haben war/ der glaub ist auch verloschen gar/ bey allen menschen kinden* (>*Ach Diewe isch dangaus weisdek/ Jr schito passigailek/Kaip maß ijr schwentuiju tawa/Mus siratas prastoja. Szodza tawa ne palaika/wiera ijau est uß gessita/Prieg koßna þmogaus waika*). Lietviško vertimo paskutinė strofa neturi atitikmens *Geistliche Lieder*; ji ryškiai skiriasi nuo kituose giesmynuose pateikto varianto paskutinės strofos (*Ehr sey Got vatter allezeyt/ auch Christ dem eyngeboren/ Und dem tröster heyligen geyst/ gar hoch in hymells koren/ Wie es im anfang unnd auch yetzt/ gewesen ist und bleibt stetz/ in der welt der welt. Amen*). Lietviškas tekstas nėra visiškai pažodžiui išverstas iš Liuterio: nuo jo nutolstama, pvz., antroje strofoje (*Mokin ghe neteisos zdrodas/Jsch piktoses büklistas: Schirdis iju est besandara/Prieg grunta Diewa þodza/Wiens taip ir kits kitaip saka/ Beßiedna miera mus draska/Jr schwentais sawe dara* <*Sie leren eitel falsche list/ was eigen witz erfindet/ Jr hertz nicht eines sinnes ist/ in Gottes wort gegründet/ Der wehlet dis/ der ander das/ sie trennen uns on alle mas/ und gleissen schön von aussen*). Melodija sutampa su *Geistliche Lieder*.

Christus Jordanop ateihā/ Kaip io Tewas noreiha (p. 231–236). Pavadinimas Mažvydo giesmyne: *Giesme duchawna [...] suguldita nūg D. Mart. Luthera Christ unser Herr zum Jordan kam*. Liuterio teksto pradinė strofa²⁴: *Christ unser Herr zum Jordan kam/ nach seines vaters willen/ Von S. Johans die Tauffe nam/ sein werck und ampt zur füllen/Da wolt er stifften uns ein bad/ zu waschen uns von sunden/ erseuffen auch den bittern tod/ durch sein selbs blut und wunden/ es galt ein newes leben* (>*Christus Jordanop ateihā/ Kaip io Tewas noreiha/Prieme*

²³ *Geistliche Lieder*, 106–109. Tekstas – lotyniškos psalmės *Salvum me fac, Domine perdirbinys* (plg. Koch, min veik., I, 241; VIII, 521–26).

²⁴ *Geistliche Lieder*, 85–89. Tekstas – laisvas perdirbinys pagal Bibliją (plg. Koch, min. veik., I, 241; VIII, 142–46).

chriksta nūg Jana/Pildams sawa ureda/Te mums Chrikschta pastiprina/ Ant ghreku apmasgoghima/Jr smertis paskandinima/ Krauihu ir βaisdomis sawa/Du-dams mums nauuhe giwata). Lietuviškame vertime pridėta paskutinė strofa: *Diewui Tewui schlowe dūkem Jr Jhesu Christu garbinkem Bei Dwasse schwenta laupsinkem. Wienam Diewui dekawokem Kurs istates est Chrikstima Ant ghreku aptzistighima. Bei amžina ischganima/Nūg Christaus apβadeta/ Jem buk amžina garba. Amen.* Lietuviškas tekstas, kuris kartoja be pakeitimų *Forma Chrikstima* gale spausdintą giesmę, yra beveik pažodžiui išverstas iš Liuterio, tik kartais nežymiai nutolstama, pvz., šeštoje strofoje (*Malonei tai kurs netiki/Amžinai giwens ghreki/Ras ghis amžinie smerti/Tur peklas ugnie dekiti/Jo schwentibae ghi negelbaes/nei wissi io darbai iem padaes/Usch nieka priegimts ghreks dara. Szmogaus darbus ir giwata/Sau smogus negelbt nieslaka < Wer nicht gleubt dieser grossen gnad/ der bleibt in seinen sunden/ Und ist verdampt zum ewigen tod/ tieff in der hellen grunde/ Nichts hilfft sein eigen heiligkeit/ all sein thun ist verloren/ die Erbsund machts zur nichtigkeit/ darin ist er geboren/ vermag jm selbs nichts helffen*). Melodija sutampa su *Geistliche Lieder*.

Christus kente smerties rischus: Jschedūts est usch musu ghrekus (p. 263–267). Pavadinimas Mažvydo giesmyne: *APE CHRISTAUS isch numirusu priekelima [...] Christ lag in Todes banden & c.* Liuterio teksto pradinė strofa²⁵: *Christ lag in todes banden/für unser sund gegeben/ Der ist wider erstanden/ unn hat uns bracht das leben/ Des wir sollen fröhlich sein/ Gott loben unn danckbar sein/ und singen Haleluia/ Haleluia (>Christus kente smerties rischus: Jschedūts est usch musu ghrekus: Keles isch smerties Christus: Atwere mums dangaus wartus: Jeng mes linksmi butumbim: Diewui garbe dūtumbim: Jr gedotumbim Haleluia: Haleluia).* Lietuviškame vertime pridėta paskutinė strofa: *Diewei tau nu buki garba: Jog Christus mus atpirka: Chwala tau su Dwasse Schwenta: Jog Christus kele nūg smercza: Ghrekus musu apmazgok: teisibe mums tawa priedūk: Dangaus dzausma mums dowanok: Haleluia.* Lietuviškas tekstas néra visiškai pažodinis Liuterio kūrinio vertimas: nuo jo nutolstama ypač trečioje strofoje (*Ponas Jesus Sunus Diewa: Musu wieton ateija: Nūg ghreku mus awadawa: Taip Smerti nuβawina: Su wisseke ijos sila: Scheschūlis wiens ijos atlika: Nęs geloni pateroja: Haleluia) < Jhesus Christus Gottes Son/ an unser stat ist kommen/ Und hat die sunde abgethan/ damit dem tod genomen/ All sein recht unn sein gewalt/ da bleibt nichts denn tods gestalt/ den stachel hat er verloren/ Haleluia*). Melodija sutampa su *Geistliche Lieder*.

Jsch giluma schauku tawesp: Balsa mana Pon ischklausik (p. 340–343). Pavadinimas Mažvydo giesmyne: *PSALMAS CXXX De profundis clamavi ad te*

---

²⁵ *Geistliche Lieder*, 44–47. Tekstas – senos vokiškos giesmės *Christ erstanden Von der marter aller perdirbinys* (plg. Koch, min veik., I, 241).

Domine. Aus tieffer noth schrey ich zu dir/ & c. Liuterio teksto pradinė strofa²⁶: *Aus tiefer not schrey ich zu dir/ Herr Gott erhör mein ruffen/ Dein gnedig ohren ker zu mir/und meiner bit sie öffn/ Denn so du wilt das sehen an/ was sund und unrecht ist gethan/ wer kann Herr für dir bleiben?* (>*Jsch giluma schauku tawesp: Balsa mana Pon ischklausik/Meiles ausis prilenk manesp: ir mana malda tu prijmk: Nęs jei noretumbi daboti/Koks ghreks ir piktums/musu esti/Kurs gal pon apteisints buti?*). Lietuviškame vertime pridėta paskutinė strofa: *Garba bük nu Diewui Tiewui: Jr io Sunui Jesui Christui Garba bük ir schwentam Duchui: Duschu musu linksmintojui: Kurs gelbt mus isch giluma ghreku: Sawa wienu sussimiliu: Tą mes schlowinkem ant amžiu.* Lietuviškas tekstas nėra visiškai pažodinis Liuterio kūrinio vertimas; plg. ketvirtos strofos skirtumus (*Jei norint bus naktis czeza: Alba atpencz rita meta: Wienok schirdis maczei Diewa: Tikes nerupesczudama: Taip tu Israel gera weislae Kurę Dwasse schwenta pawaise: Wissad sawa Diewa lauksi < Und ob es werd bis in die nacht/ und wider an den morgen/ Doch sol mein hertz an Gottes macht/ verzweueln nicht/ noch sorgen/ So thu Israel rechter art/ der aus dem geist erzeuget ward/ und seines Gotts erharre*). Melodija sutampa su *Geistliche Lieder*.

Nüg dangaus Angelu pulkas/ Piemenump ateia skaistas (p. 187–189). Pavadinimas Mažvydo giesmyne: *Gesme Chrjksczonischka [...] Von Himmel kam der engel schar.* Liuterio teksto pradinė strofa²⁷: *Von Himmel kam der engel schar/ erschein den hirten offenbar/ Sie sagten jn/ Ein Kindlein zart/ das ligt dort in der krippen hart* (>*Nüg dangaus Angelu pulkas/ Piemenump ateia skaistas/Sake ghiems Berneli graßu/Gulinti ant ketu edzu*). Lietuviškame vertime pridėta paskutinė strofa: *Halejuiah nu gedokem/ Wienam Diewui garbe dükem/Jog JESU CHRJSTU mums dawe/tam buki amžina schlowe. Amen.* Lietuviškas tekstas nėra visiškai pažodžiui išverstas iš Liuterio; plg. penktos strofos skirtumus (*Ghis ne nor nei gal ius apleisti/Tiektai turit iem tiketi/Daug su iumis gal karauti/Bet ius negales iweikti < Er wil und kan euch lassen nicht/ setzt jr auf jn ewr zuuersicht/ Es mögen euch viel fechten an/ dem sey trotz ders nicht lassen kan*). Nepateikiama melodija, bet nurodoma į kitas giesmes.

Pagirts kurs stow Diewa baime (p. 385–387). Pavadinimas Mažvydo giesmyne: *PSALMAS CXXVIII Beati qui timent Dominum Wol dem der in Gottes furchte steht.* Liuterio teksto pradinė strofa²⁸: *Wol dem der in Gottes furcht steht/ und auch auff seinem wege geht/ Dein eigen hand dich nehren sol/ so lebstu recht und geht dir wol* (>*Pagirts kurs stow Diewa baime: Jr kurs waiksczo*

²⁶ *Geistliche Lieder*, 121–23. Tekstas – lotyniškos psalmės *De profundis clamavi ad te perdirbinys* (plg. Koch, min. veik., I, 241; VIII, 211–16).

²⁷ *Geistliche Lieder*, 30–31. Tekstas – originalus kūrinys (plg. Koch, min. veik., I, 242).

²⁸ *Geistliche Lieder*, 119–20. Tekstas – lotyniškos psalmės *Beati omnes qui timent dominum perdirbinys* (plg. Koch, min. veik., I, 241).

Diewa kele: Tawa ranka tawe penesi: Taip schlowsi ir gier gausi). Lietuviškame vertime pridėtos dvi paskutinės strofos: *Roczik pone perþegnoti: Tawa meile roczik dūti: Stiptink/ laimink tawa ranka: Wenczowones rischi schwenta. Garba bük taw dangaus Pone: Usch tawa brange þegnone: Wiernai ghij slowindami/Amen tarikem wissij*. Lietuviškas tekstas nėra visiškai pažodžiui išverstas iš Liuterio: nuo jo ypač nutolstama antroje strofoje (*Tawa mote hukie tawa/ Kaip Meduinis bus waisinga: Jr staliep tawa waikelei: Kaip aliwas szcepelei <Dein weib wird in deim hause sein/ wie ein reben vol drauben fein/ Und dein kinder umb deinen tisch/ wie ölpflantzen gesund und frisch*). Nepateikiama melodija.

Keturių (iš Katekizmo perspausdintų) Mažvydo giesmyno kūrinių skirtumai nuo *Geistliche Lieder* pateiktų Liuterio tekštų paaiskinami tuo, kad vertėjas į lietuvių kalbą rėmési lenkiškais šaltiniais. Tai giesmės *Mes tikim ing wienaghi Diewa, Schwenta Dwasse musump ateik, Papraschaim schwentases Dwases ir Jhesus Christus ischgelbetois musu*.

Mes tikim ing wienaghi Diewa/ Sutwertaghi wissa sweta (p. 365–368)²⁹. Pavadinimas Mažvydo giesmyne: *Patrem Lituwischkai Wir gleuben all an einen Gott*. Pagrindinis lietuviško vertimo šaltinis yra Seklucjano tekstas *My wierzyny w jednego Boga, stworzy ciela wszego świata*³⁰. Liuterio teksto pradinė strofa³¹: *Wir gleuben all an einen Gott/Schöpffer himels unn der erden/ der sich zum vater geben hat/ das wir seine kinder werden/ Er wil uns allzeit ernehren/ leib und seel auch wol bewaren/ allem unfal wil er wehren/ kein leid sol uns widerfaren/ er sorget für uns/ hut und wacht/ es stet alles in seiner macht* (≈ *Mes tikim ing wienaghi Diewa/ Sutwertaghi wissa sweta/Jag ans mussu tewu staia/Mus sau uß sunus ischrinka/Nar mus kiek cziesa peneti/Duschas kunus nar saugati/Niūg wissa pikta nar apginti/ Vargusu ir silwartusu padęst/ Ba ape mus tur rupesti/Serkти iaut/gijn ir reda/Kiek daikta sawa mače walda*). Melodija iš esmės sutampa su *Geistliche Lieder*.

Schwenta Dwasse musump ateik/ Duschas musu nu atlankik (p. 312–314)³². Pavadinimas Mažvydo giesmyne: *Hymnus Veni creator spiritus. Kom Gott Schöpffer Heiliger Geist*. Pagrindinis lietuviško vertimo šaltinis yra Seklucjano tekstas *Święty Duchu zavitaj k nam, Serca nasze nawiedzi sam, Twą ujące ję racz napeuńić Któreś sam raczyū stworzyć*³³. Liuterio teksto pradinė stro-

²⁹ Katekizmo tekstas išspausdintas p. 68–71.

³⁰ Plg. Stang, min. veik., 38–39.

³¹ *Geistliche Lieder*, 72–76. Tekstas – lotyniškos giesmės perdirbinys (plg. Koch, min. veik., I, 240).

³² Katekizmo tekstas išspausdintas 46–48.

³³ Plg. Stang, min. veik., 31. Šitą giesmę tyrinėjo ir P. Dini straipsnyje „Apie Mažvydo šaltinių bei vertimų fenomenologiją II“ (Kalbotrya 40 (1), p. 11–16). Tačiau Dini klaudingai mano, kad lietuviškas tekstas buvo išleistas pirmą kartą giesmyne, ir neatsižvelgia į Stango

fa³⁴: *Kom Gott schöpffer heiliger Geist/ besuch das hertz der menschen dein/ Mit gnaden sie füll wie du weist/ das dein geschöpff vorhin sein* (= *Schwenta Dwasse mūsump ateik/Duschas musu nu atlankik/Malone tawa papildik/Mus ghreschnus tu ischgidik*). Melodija tik apytikriai atitinka *Geistliche Lieder*; iš esmės ji sutampa su 1524 m. Erfurte leisto *Enchiridion*³⁵, tik pridėta devintoji nata ir sekundos intervalas po antros natos nuo galo eina ne aukštyn, bet žemyn.

Papraschaim schwentases Dwases/ Jeib butumbim tikras wieras (p. 362–365)³⁶. Pavadinimas Mažvydo giesmyne: *Poprośmy świętego Duchā. Nu bitten wir den Heiligen Geist*. Pagrindinis lietuviško vertimo šaltinis yra Seklucjano tekstas *Poprośmy świętego Duchj, byśmy byli prawej wiary, jakoż to sūusza, Aby byu Pan Bóg*³⁷. Liuterio teksto pradinė strofa³⁸: *Nu bitten wir den heiligen Geist/ Umb den rechten glauben allermeist/ Das er uns behüte an unserm ende/ wenn wir heim farn aus disem elende/ Kyrioleis.* (= *Papraschaim schwentases Dwases Jeib butumbim tikras wieras kaip ant ta už gul/Jeib butu Pans Diews prieg ta cesa/ Kada skirsis nūg kuna Duscha taip diewe mums dūk*). Melodija apytikriai atitinka *Geistliche Lieder* iki šešioliktos natos, paskui visai skiriasi; ji panashesnė į Seklucjano pateiktą variantą.

Jhesus Christus ischgelbetois musu: Kursai nu malde Diewa Tewa narsu (p. 372–375)³⁹. Pavadinimas Mažvydo giesmyne: *Graži ir nobažna giesme S. Jona Hossa [....] pataisita nūg D. Martina Luthera*. Vertėjas į lietuvių kalbą naudojosi Seklucjano tekstu *Jezus Chrystus nasze zbawienie Tenci nam uczyniū z Bogiem zjednanie*⁴⁰. Liuterio teksto pradinė strofa⁴¹: *Jhesus Christus unser Heiland/ der von uns den Gottes zorn wand/ Durch das bitter leiden sein/ halff er uns aus der hellen pein* (= *Jhesus Christus ischgelbetois musu:Kursai nū malde Diewa Tewa narsu: Per sawa kartu kentegima: Nūg amžinas mukas mus ischgelbeia*). Melodija skiriasi nuo *Geistliche Lieder*, nes jo šaltinis yra Seklucjano giesmynas.

Du Mažvydo giesmyno vertimai (vienas jų perspausdintas iš ankstesnės Mažvydo publikacijos) labiau remiasi lotyniškais originalais (arba jų lenkiškais

---

analizę (nors straipsnyje Stango veikalą cituoja) pateikdamas kaip naujovę tai, ką norvegų kalbininkas jau buvo pastebėjęs prieš šešiasdešimt metų.

³⁴ *Geistliche Lieder*, 53–55. Tekstas – lotyniškos giesmės *Veni creator spiritus, mentes tuorum visita* perdirbinys (plg. Koch, min. veik., I, 240).

³⁵ Plg. Wackernagel Ph., *Martin Luthers Geistliche Lieder*, Stuttgart 1848, 181.

³⁶ Katekizmo tekstas išspausdintas 43–45.

³⁷ Plg. Stang, min. veik., 30.

³⁸ *Geistliche Lieder*, 58–59. Tekstas – senos vokiškos giesmės perdirbimas (plg. Koch, min. veik., I, 241).

³⁹ Katekizmo tekstas išspausdintas 75–77.

⁴⁰ Plg. Stang, min. veik. 40–42.

⁴¹ *Geistliche Lieder*, 97–100. Tekstas – Jano Huso giesmės perdirbinys.

vertimais) negu *Geistliche Lieder* išleistais Liuterio tekstais. Tai giesmės *Ateik atpirktoyau þmoniu ir Tawe Diewa garbinam*⁴².

Ateik atpirktoyau þmoniu. Porodik pannos czistos waisu (p. 152–154). Pavadinimas Mažvydo giesmyne: *Hymnus Sancti Ambrosij Veni redemptor gentium. &c. Nu kum der Heiden heiland.* Liuterio teksto pradinė strofa⁴³: *Nu komm, der heiden Heiland/ der Jungfrau kind erkannet/ Das sich wunder alle welt/ Gott solch geburt jm bestelt* (≈ *Ateik atpirktoyau þmoniu. Porodik pannos czistos waisu: Jęng stebetu wissas swetas: Jog taip Diewas est gimditas*). Melodija tik apytikriai atitinka *Geistliche Lieder*; ypač skiriasi dešimt natų nuo galo.

Tawe Diewa garbinam/ Tawe wieschpati paþinstam (p. 544–552)⁴⁴. Pavadinimas Mažvydo giesmyne: *Gesme S. Ambraþejaus bei S. Augustina. Te Deum laudamus O Gott wir loben dich.* Liuterio teksto pradinė strofa⁴⁵: *Herr Gott dich loben wir/ Herr Gott wir danken dir. Dich Vater in ewigkeit/ Ehrt die welt weit und breit* (≈ *Tawe Diewa garbinam/tawe wieschpati paþinstam/Tawe amþinaghi Tięwa wissa þeme schlöwin*). Melodija skiriasi nuo *Geistliche Lieder* ir turi bendrų bruožų su grigališkaja⁴⁶.

Atskirai reikia aptarti Mažvydo knygos giesmes, kurių atitikmenys rinkinyje *Geistliche Lieder* nėra Liuterio; tai seni vokiški tekstai (pvz., *In dulci Jubilo, nun singet unn seid fro*) arba Liuterio amžininkų kūriniai.

Christus esti keles/ nüg mukas wissokias (p. 256–257). Pavadinimas Mažvydo giesmyne: *Sena Wokischka gesme [...] Christ ist erstanden. Geistliche Lieder* išleisto teksto⁴⁷ pradinė strofa: *Christ ist erstanden/ von der marter alle/ Des sollen wir alle fro sein/ Christ wil unser trost sein/ Kyrioleis* (> *Christus esti keles/nüg mukas wissokias/Jeib mes butumbim linxsmi/Christe dzausmas mums essi/Kyrieleison*). Lietuviškas tekstas beveik pažodžiui išverstas iš vokiškojo: nuo jo kartais nežymiai nutolstama, pvz., antroje strofoje (*Jeib Christus ne keles/Swiets butu prapules/Bet iog ghis keles/Tiewui Christaus dükem czesti < Wer er nicht erstanden/ So wer die welt vergangen/ Sint das er erstanden ist/ so lobn wir den Vater Jhesu Christ. Kyrioleis*). Didžioji melodijos dalis iš esmės sutampa su *Geistliche Lieder*; ypač nutolstama šešiose paskutinėse pirmos

⁴² Giesmės *Tawe Diewa garbiname* vertimo fenomenologiją P. Dini nagrinėjo keliuose darbuose, tarp jų monografijoje *L'Inno di S. Ambrogio di Martynas Mažvydas*, Roma 1994 (plg. mano recenziją „Linguistica Baltica“ 5–6, 1996–1997, 250–51). P.Dini monografijoje (63–72) pateiktas *Te Deum laudamus* variantas vietomis skiriasi nuo XVI a. varianto, kuriuo naudojosi Mažvydas.

⁴³ *Geistliche Lieder*, 16–18.

⁴⁴ 1549 m. leidinio tekstas spausdintas 82–90.

⁴⁵ *Geistliche Lieder*, 144–52.

⁴⁶ Plg. Turco A., *Il canto gregoriano. Toni e modi*, Roma³ 1996, 39 ir t. t.

⁴⁷ Plg. p. 264–65. Tekstas – sena vokiška giesmė (plg. Koch, min. veik., I, 207–8; VIII, 62–64).

strofos natose, kurios žymi visiškai kitokią melodijos eiga; *Halleluia* melodija skiriasi vien tuo, kad po penktos natos nuo galo yra tercijos intervalas vietoje sekundos.

Christus wiens Sunus Diewa: Amžinoja Tewa (p. 343–346). Pavadinimas Mažvydo giesmyne: *Sekase Duchawna Gesmae ape JESAUS Christaus Deiwiste ir βmogiste. Geistliche Lieder* išleisto teksto⁴⁸ pradinė strofa: *Herr Christ der eyning Gottes Son/ Vaters in ewigkeit/ Aus seinem hertzn entsprossen/ gleich wie geschrieben steht/ Er ist der Morgensterne/ sein glentze streckt er ferne/ für andern sternen klar* (>*Christus wiens Sunus Diewa: Amžinoja Tewa/Jsch ijo schirdies ischspoga: Kaip schwents raschta rodः: Ghis esti auschros βwaisde: Jo schwesums wis apschwiecze: Schwesesnis usch βwaisdes*). Lietuviškas tekstas yra beveik pažodinis vokiško kūrinio vertimas: nuo jo nežymiai nutolstama pirmoje strofoje ir kitur (pvz., antroje strofoje: *Usch mus ghis βmogu gime: Czese paskuczeme: Motinas ghis palaike: Mergistes czistibe: Smerti/Czarta sutrine: Dangaus dzausma atwere:βiwata mums dawe < Für uns ein mensch geboren/ im letzten teil der zeyt/ Der mutter unuerloren jr Jungfrewlich keuscheit/ Den tod für uns zubrochen/ den himel auffgeschlossen/ das leben widerbracht*); pridėta paskutinė strofa (*Garba bük Diewui Tewui: Jr Jesui ijo sunui: Garba bük schwentam Duchui: Duschu musu sargui: Kurs schirdims dūst linxsmibe: Dūdams sawa saldibe: Tam bük dide garbe/ Amen*). Melodija sutampa su *Geistliche Lieder*.

Dzauketese scheme czese/ Jus werneghi Chriksczanis (p. 328–336). Pavadinimas Mažvydo giesmyne: *Duchawna Giesme ape Schlowe Diewa Szodza [...] Freud euch/ freud euch in dieser zeit/ &c. Geistliche Lieder* esančio teksto⁴⁹ pradinė strofa: *Freud euch/ freud euch in dieser zeit/ jr werden Christen alle/ Denn jetz in allen landen weit/ Gotts wort her tingt⁵⁰ mit schalle/ Es ist kein man/ ders wehren kan/ das habt jr wol vernomen/ Denn Gottes wort bleibt ewig stan/ den bösen als den fromen* (> *Dzauketese scheme czese/Jus werneghi Chrikscza-nis: Nęs placzei po wissa βeme/ Eit skąbedams Diewa βodis: Nera kurs gal ghi uβdrausti/Tatai galit suprasti/Nes βodis diewa amžinai bus/Piktemus kaip ir geremus*). Lietuviškas tekstas néra visiškai pažodžiui išverstas iš vokiško kūrinio; plg. trečią strofą nuo galo (*Szmogau/βmogau weide Diewa/Gerink sawe atmesk dūma/Tikiiek βodzui raschta schwenta/kuriu gausi ischganima/Tawa saßine ir darbus/Ant ijo turek pagulditus/Nęs βodis Diewa amžinai bus/Keli teisu rodidams mumus < Ach mensch/ ach mensch nu schick dich drein/ las deinen tunckel faren/ Und gleub der schrift und worten sein/ damit du mögest bewaren/*

⁴⁸ Plg. p. 221–23. Tekstas – lotyniškos giesmės *Corde natus ex parentis* perdirbinys (plg. Koch, min. veik., I, 285).

⁴⁹ Plg. 2-ają dalį, p. 139–46. Dėl šito teksto plg. Koch, min. veik., I, 306–7.

⁵⁰ Tingt = dringt.

Dein gwissen und auch all dein thun/ trewlich darauff verlassen/ Denn Gottes wort bleibt ewig stan/ zeigt uns an die weg und strasse). Melodija turi daug panašumų su *Geistliche Lieder*⁵¹, bet nuo jos ypač nutolta 39–42 natose; skiriasi ir aštuntoji (be atitikmens originale) bei dvidešimt septintoji nata (kuri kyla užuot eidama žemyn), o po aštuntosios natos praleista viena vokiško šaltinio nata.

Jeib Pons Diews mums nepagelbas/ Kerschient nepretelems (p. 336–340). Pavadinimas Mažvydo giesmyne: *PSALMAS CXXIII Nisi quia Dominus erat in nobis, dicat nunc Israel. [...] Wo Gott der Herr nich bey uns helt/ &c. Geistliche Lieder* esančio teksto⁵² pradinė strofa: *Wo Gott der Herr nicht bey uns helt/ wenn unser feinde toben/ Und er unser sach nicht zu felt/ im himel hoch dort droben/ Wo er Israel schutz nicht ist/ und selber bricht der feinde list/ so ists mit uns verloren* (> *Jeib Pons Diews mums nepagelbas/Kerschient nepretelems: Jeib bilas musu nesergas/ Tena ant aukschta dąngaus: Jeib Israel neapginas/Jr nepretelu neramdas/Jau butumbim pražuwe*). Lietuviškas tekstas nėra visiškai pažodinis vokiško kūrinio vertimas; ypač nutolta septintoje strofoje (*Nepretelus wissus ramdai/ Dumas iju wissas ardal/ju rodas wissa tu ʃinai/Gink nug iju mus amʃinai/Protas prisch tikeghima steng/Tawa ʃodzui tiketi węng/Bet tu pats mus linksmisi < Die feind sind all in deyner hand/ dazu all jr gedancken/ Jr anschlag ist dir wol bekand/ hilff nur das wir nicht wancken/ Vernunft wider den glauben ficht/ auffs künftig wil sie trawen nicht/ da du wirst selber trösten*). Melodija sutampa su *Geistliche Lieder*.

Atmink ʃmogau bednas/ koks tawa ʃiwatas (p. 154–159). Pavadinimas Mažvydo giesmyne: *Gesme Ape Nauda Ateima Diewa Sunaus ant swieta/ ant balsa Aue Hierarchia coelestis & pia &c. Menschen kindt merck eben/ Was da sei dein leben. Geistliche Lieder* įdėto teksto⁵³ pradinė strofa: *Menschen kynd, merck eben was da sey dein leben! Warümb got seinen sohn gesandt vom höchsten thron, Hat lassen mensch werden hie auff dieser erden* (> *Atmink ʃmogau bednas/ koks tawa ʃiwatas/Kodel Diews Sunu sawa/Atsiunte nūg aukschta/Jr pastate ʃmogu/Ant scho swieta wargu*). Lietuviškas tekstas vietomis yra laisvas vokiškojo vertimas, pvz., trečioje strofoje (*Jeib per Szodi sawa/Jr per Dwasse schwenta/Musump Pons Diews ateitu/Mums smutniems ant dzaugsmu/ Musu schirdie butu/Malonei giwentu < Und dz er durch seinn geist, den er einn tröster heist, Und durch sein wort kommen dir zu trost und fromen, Möcht jnn deinem hertzen wonen one schmertzen*); visai įmanomas dalykas, kad lietuviškas

⁵¹ Dėl šito teksto plg. Koch, min. veik., I, 467; VIII, 117–18.

⁵² Žr. p. 193–96. Dėl šito teksto plg. Koch, min. veik., VIII, 117–18.

⁵³ Šita giesmė įdėta į *Geistliche Lieder* tik nuo penkojo leidimo (1553 m.). Jos teksta pateikiame pagal Wackernagel Ph. *Das deutsche Kirchenlied von den ältesten Zeit bis zu Anfang des XVII Jhs.*, Leipzig 1864, III, 232–33.

vertimas galėjo remtis kitais šaltiniais. Lietuviškoji melodija paimta iš lotyniškos giesmės *Ave Hierarchia coelestis & pia*⁵⁴.

O Diewe kurss dangui essi/ O Jesau ir schwenta Dwasse (p. 567–74). Pavadinimas Mažvydo giesmyne: *Litania Nauiey suguldita nūg M. Georgiusa Zablotiusa. [...] O Gott Vater im Himmelreich/ &c. Geistliche Lieder* teksto⁵⁵ pradinė strofa: *O Gott Vatter im hymelreich, Gott Son, Gott heylger geyst zugleich, Du heylige drifaltigkeyt, du einger Gott in Ewigkeyt, Auff dein zūsag wir bitten dich, wölst uns erhören gnediglich* (>*O Diewe kurs dangui essi/ O Jesau ir schwenta Dwasse/O traice Diewa schwentagi/Wenib[e] Diewa am̄binagi/Pra-scham tawe kaip βadeiei/Jschklausai tu mus malonei*). Šitos iš Katekizmo⁵⁶ perspausdintos (praleidžiant strofą *Mussu atpent dok kunigiei/Sweikatu ijr kunigaikstei [...]*) giesmės šaltinis nėra *Geistliche Lieder* tekstas, nuo kurio lietuviškas (keliomis strofomis ilgesnis) vertimas daugelyje vietų skiriasi. Kaip jau pastebėjo Stangas⁵⁷, lietuvių vertėjas rēmėsi kitu variantu, sutampančiu su 1549 m. Marburge išleisto giesmyno tekstu⁵⁸. Lietuviška giesmė yra gana laisvas šito varianto vertimas, ryškiai nutolstantis nuo jo pirmoje strofoje ir kitur, pvz., šeštoje strofoje (*Tawa Jesau ußgimimu/Gelbek krauia ischleghimu/ Saugak kurius tu atpirkai/Sawa smerti ischwadawai/Jr per schwenta prikelima/ saugak per dangun βengima < Durch dein geburt, O Jesu Christ, hilff, der du unser mitler bist, Durch dein heylsam und thewres blut, welchs uns vergossen ist zugut, Dein aufferstehen von tod so hart und durch dein gewaltig hymelfart*); taigi neatmetama galimybė, kad lietuviškas vertimas galėjo ne ištisai remtis minetu šaltiniu. Melodija skiriasi nuo giesmės *O Gott Vater im Himmelreich* ir sutampa su giesmės *Tieve musu Danguesis* melodija.

Nu βmogaus kuna pakaskiem/ Ape ghij nesilwartaukiem (p. 412–415). Pavadinimas Mažvydo giesmyne: *Graßij giesmie ijr raudinga ant giedoghima pakasanti kuna nūmirusia βmogaus. Nu last uns den leib begraben. Geistliche Lieder* teksto⁵⁹ pradinė strofa: *Nu last uns den leib begraben/ daran gar kein zweuel haben/ Er werd am Jüngsten tag auffstehn/ und unuerweslich herfür gehn* (>*Nu βmogaus kuna pakaskiem/ Ape ghij nesilwartaukiem/Tassai ant suda tur kielti/Jr nesmertelas tur būti*). Lietuviškas tekstas yra iš dalies laisvas vokiško kūrinio vertimas, ypač pirmoje strofoje; skirtumai pastebimi ir kitur, pvz., septintoje strofoje: *Nu ijem miegoti perleiskiem/ Mes isch czia namusu*

⁵⁴ Dėl melodijos plg. Koch, min. veik., II, 130.

⁵⁵ Plg. 2-ają dalį, p. 91–97. Tekstas buvo sukurtas vokiečių žemaičių tarme, tik vėliau išverstas į bendrinę vokiečių kalbą (Plg. Koch, min. veik., I, 427).

⁵⁶ Katekizmo tekstas Gerulio leidime įdėtas p. 54–59.

⁵⁷ Min. veik., 43.

⁵⁸ Jį perspausdino Wackernagel Ph. *Das deutsche Kirchenlied von den ältesten Zeit bis zu Anfang des XVII Jhs.*, Leipzig, 1864, III, 210–12.

⁵⁹ Plg. p. 343–45. Tekstas klaidingai priskiriamas Liuterui: jį sukūrė Weiße.

pareikem/ Pilnai mus pagatawykiem/Nęs ateis smertis/budiekiem (< *Nu lassen wir jn hie schlaffen/und gehn all heim unser strassen/Schicken uns auch mit allem vleis/denn der tod kömpt uns gleicher weis.* Melodija skiriasi nuo *Geistliche Lieder*⁶⁰.

Su saldze linxmibe/ Gedokem nu gesme (p. 198–200). Pavadinimas Mažvydo giesmyne: *In dulci iubilo Nu singet und seid fro. Geistliche Lieder* teksto⁶¹ pradinė strofa: *Jn dulci Jubilo, nun singet unn seid fro/ Unsers herten wonne/ leit in praesepio, Und leuchtet als die sonne/ matris in gremio, Alpha es et o, Alpha es et o* (> *Su saldze linxmibe/ Gedokem nu gesme Dzauxmas duschu musu/Begul nu edzosu/Szib kaip skaisti saulele/Gimdiwes sterbleije/Szmogus bey Diewas/ Szmogus bey Diewas.* Lietviškas tekstas nėra visiškai pažodinis vokiško kūrinio vertimas: nuo jo ypač nutolstama pirmoje strofoje, taip pat antroje (*O Jesu graſūsis/ Tawesp trokscht grieschnassis/ palinxmink nū schirdis/Berneli gerassis/ Diewe meiles pilnassis karalau daguijessis/ Trauk tu mus tawesp/ Trauk tu mus tawesp < O Jhesu parvule, nach dir ist mir so weh/ Tröst mir mein gemüte/ o puer optime, Durch alle deine güte/ o princeps gloriae, Trahe me post te, trahe me post te*); pridėtos dvi paskutinės strofos (*Linxmibe scho swieta/Nikst ant akies mirksnia/ Bet dzauksma amßina/Dust mums Sunus Diewa/Linxmink dusche mana/Priegtam grieschna kuna/Suneli Diewa/Suneli Diewa. Koßna ßmogaus duscha/Nobaßnai buk Linxsma/Del to ußgimima/Musu Mesiascha/Traiczei schwentaij buk garba/Jr wienibey Diewa/Chwola be gala/Chwola be gala*). Melodija iš esmės sutampa su *Geistliche Lieder*, tik skiriasi devintaja nata (pakartojančia dešimtają, o ne aštuntają), po keturiaskesdešimt antrosios ir keturiaskesdešimt aštuntosios einančiu ne sekundos, o primos intervalu; be to praleista B po dyliktosios natos.

Kyrie/ Diewe wissa sweta Tewe/ Eleison (p. 246–248). Pavadinimas Mažvydo giesmyne: *Kyrie Paschale. Geistliche Lieder* teksto⁶² pradžia: *Kyrie/ Gott aller welt schöpffer und Vater/ Eleyson* (>*Kyrie/ Diewe wissa sweta Tewe/ Eleison*). Lietviškas tekstas yra is esmės pažodinis vokiško kūrinio vertimas; pridėtos trys eilutės (*Kyrie kelesi Christus nūg smertis/ Eleison ≈ Christe/ buk mums wadas ßiwata/ keleisi nūg smercza Eleison ≈ Kyrie sunus tawa tikray kielesi nūg smercza/Eleison*). Didžioji melodijos dalis sutampa su *Geistliche Lieder*. Mažai nutolta eilutėse *Kyrie .... Eleison*: pradinėje frazėje šeštoji nata pakartota tik du kartus (o ne tris); pabaigos frazėje nepakartojomos šeštoji, aštuntoji ir devynioliktoji natos, o kitur (po dešimtosios ir penkioliktosios natų), kitaip negu vokiškame giesmyne, pakartojama pirmesnė nata. *Christe .... Eleison* labiau skiriasi pabaiga, kurią gal paveikė/ *Kyrie .... Eleison* modelis.

⁶⁰ Ji sutampa su Lossius'o *Psalmodyos* (1561 m. leid.) variantu.

⁶¹ Plg. p. 256–57. Tekstas – XVI a. vokiška giesmė (žr. Koch, min. veik., VIII, 16–18).

⁶² Plg. p. 266–68.

Christus dangun zenge/ Mums žemin atsiunte/ Sawa Dwasse schwenta (p. 305–308). Pavadinimas Mažvydo giesmyne: *GESME APE DANGUN* zengima *Christ fuhr gen Himmel. Geistliche Lieder* teksto⁶³ pradinė strofa: *Christ fuhr gen himel/ Da sand er uns ernieder/ Den tröster den heiligen Geist/ zu trost der armen Christenheit. Kyroleis (>Christus dangun zenge/ Mums žemin atsiunte/ Sawa Dwasse schwenta/ chriksczonims ant dzausma/Kyrieleison)*). Tik pirmoji lietuviško teksto strofa remiasi vokišku kūriniu, o paskutinės keturios strofos yra jau minėtos giesmės *Christ ist erstanden* perdirbinys. Kadangi šešios strofos (nuo antrosios iki septintosios) neturi jokio atitikmens giesmyne *Geistliche Lieder*, neatmetama galimybė, kad lietuviškas tekstas remiasi kitais šaltiniais. Melodija skiriasi nuo giesmės *Christ fuhr gen himel*, ir yra panaši į giesmės *Christ ist erstanden*; ji iš esmės sutampa su jau aptartos giesmės *Christus esti keles* melodija.

Kaip atskirus atvejus reikia paminėti giesmes *Erbarm dich mein o Herre Gott*⁶⁴ (51-os psalmės vertimas), *Christe der du bist tag und liecht*⁶⁵ (lotyniškos giesmės *Christ qui lux es et dies* vertimas) ir *Mein zung erkling unn fröhlich sing*⁶⁶ (lotyniškos giesmės *Pange lingua* vertimas), turinčias atitikmenis Mažvydo giesmyne (kuriame pirmieji du tekstai perspausdinti iš Katekizmo): *Sussimilk ant musu Diewe* (p. 355–60)⁶⁷, *Christe/ diena essi ir schwiesibe* (p. 481–83)⁶⁸ ir *Skambek linksmai balse mana* (p. 368–372). Štieje lietuviški vertimai remiasi ne vokiškais tekstais, o kitais šaltiniais: pirmasis iš jų – Seklucjano tekstu⁶⁹, o antrasis ir trečiasis – lotyniškais originalais. Tačiau netrūksta reikšmingų panašumų su *Geistliche Lieder* muzikiniu atžvilgiu; iš tikrujų giesmės *Sussimilk ant musu Diewe* melodija visai sutampa su *Geistliche Lieder*, o kitų dviejų giesmių melodijos tik nežymiai skiriasi: giesmės *Christe/ diena essi ir schwiesibe* melodijoje, kuri yra viena kvinta žemesnė, pridėtos trys natos (trečioji, aštuntoji ir šešioliktoji), atsisakyta sekvencijų *A B* po dvidešimtosios natos ir *B A* po dvidešimt ketvirtosios, pakeisti keli intervalai (iš tercijos į sekundą arba atvirkščiai); giesmės *Skambek linksmai balse mana* melodijoje tik pakeista sekvencija *G G F į G F G* (29–31 natos) ir pridėta keturiadėšimt šeštoji nata.

Kiti trys Mažvydo giesmyno kūriniai remiasi rinkinio *Geistliche Lieder* perspausdintais lotyniškais tekstais; šioje knygoje vienu atveju (*Puer natus in Bethlehem*) kartu su lotynišku originalu išspausdintas vokiškas vertimas. Juo

⁶³ Plg. p. 272.

⁶⁴ *Geistliche Lieder*, 198–200.

⁶⁵ *Geistliche Lieder*, 260–62.

⁶⁶ *Geistliche Lieder*, II, 81–83.

⁶⁷ Katekizmo tekstas išspausdintas p. 63–67.

⁶⁸ Katekizmo tekstas išspausdintas p. 77–79.

⁶⁹ Plg. Stang, min. veik., 36–38.

veikiausiai nebuvo pasinaudota verčiant į lietuvių kalbą, nes trūksta ryškių sutapimų.

Schi diena est mums linxmibes/ Jog karalus ateia (p. 189–193). Pavadinimas Mažvydo giesmyne: *Dies est leticiae Der tag der ist so freuden reich*. Lietuviškam vertimui panaudoto lotyniško teksto pradžia⁷⁰: *Dies est laetitiae In ortu regali, Nam processit hodie De ventre virginali Puer admirabilis, Totus delectabilis in humanitate, Qui inestimabilis Est et ineffabilis In divinitate* (>*Schi diena est mums linxmibes/ Jog karalus ateia/Schę diena esti ußgimes/Jsch pannas βiwatelia/Bernelis stebuklingassis/ Jr didzei maloningassis/ Sawa βmogisteie/ Tas esti labai schwentas/Brangus irgi pargitas [emendare in pagirtas] Sawa deiwisteie*). Pažymėtina, kad trečioji strofa (*Bernelis paschlowintassis/ Est mumus nu ußgimes*) remiasi ne lotynišku originalu, o jo vokišku perdirbiniu *Der tag der ist so freuden reich*, kuris *Geistliche Lieder* spausdintas tuojo pojo⁷¹. Melodija iš esmės sutampa su vokiškos giesmės *Der tag der ist so freuden reich* melodija, tik trys sekundos intervalai (po penkioliktosios, penkiasdešimt penktosios ir šešiasdešimt pirmosios) kyla užuot eidami žemyn, o po penkiasdešimt septintosios natos yra sekundos intervalas vietoje tercijos.

Gedok koßnas Chriksczonis/ Laupsink nu su giesmemis (p. 206–209). Pavadinimas Mažvydo giesmyne: *Resonet in laudibus cum iucundis*. Lietuviškam vertimui panaudoto lotyniško teksto pradžia⁷²: *Resonet in laudibus Cum iucundis plausibus Sion cum fidelibus; Apparuit quem genuit Maria. Sunt impleta Quae praedixit Gabriel* (>*Gedok koßnas Chriksczonis/ Laupsink nu su giesmemis/ Syon ir kiek wernassis/Passirode kuri panna pagimde Jssipilde ką Gabrielas sake*). Atitinka apytikriai nuo *Ponas Christus saldussis*. Melodija turi daug panašumų su *Geistliche Lieder*. Būdama viena tercija aukštesnė, ji ypač nutolsta savo struktūra panašiuose sakinių *Jssipilde ką Gabrielas sake* ir *Kaip noreija amβinoghi Deiwiste* motyvuose; kitur pastebimas tik skirtinges intervalas (tercija vietoje sekundos) po septintos natos nuo priedainio pabaigos.

Bernelis gime Bethlehem, gime Bethlehem (p. 193–198). Pavadinimas Mažvydo giesmyne: *Gesme Sena Ape Uschgimima Jschganitoia musu Pona Jesaus Christaus*; ši pavadinimą veikiausiai sąlygojo *Geistliche Lieder* (*Ein alt geistlich lied/von der geburt unsers Herrn und heilands Jhesu Christi*). Lietuviškam vertimui panaudoto lotyniško teksto pradžia⁷³: *Puer natus in Bethlehem, in Bethlehem: Unde gaudet Ierusalem, Halleluiah, Halleluiah* (>*Bernelis gime Bethlehem, gime Bethlehem/Del to dzauges*

⁷⁰ *Geistliche Lieder*, 248–49.

⁷¹ Plg. p. 249–52.

⁷² *Geistliche Lieder*, 252–54

⁷³ *Geistliche Lieder*, 258–60

Jerusalem/Halleluiah/Aleluiah). Melodija iš esmės sutampa su *Geistliche Lieder* melodija, skiriasi tik 6–9 natos (gal dėl struktūrinio derinimo ir prie 10–16 natomis žymimų tonų melodinės eigos?).

Dvylika Mažvydo giesmyno maldų atitinka *Geistliche Lieder* vokiškus tekstu, kuriais tik išimties atvejais nepasinaudota verčiant į lietuvių kalbą. Tas maldas dabar ir apžvelgsime, trumpai nurodydami vertėjo panaudotus šaltinius ir jų ryšį su lietuvišku tekstu.

Nu leisk wieschpatie tawa tarna su pakaiumi eiti (p. 227–228). Pavadinimas Mažvydo giesmyne: *PIRMA MALDA*. *Geistliche Lieder* teksto⁷⁴ pradžia: *Nu lessestu HERR deinen diener im friede faren. Denn meine augen haben deinen Heiland gesehen. Allmechtiger ewiger Got/ wir bitten dich Hertzlich/ Gib uns/ das wir deinen lieben Son erkennen und preisen* (> *Nu leisk wieschpatie tawa tarna su pakaiumi eiti/Nęs regeia akis mana Jschganitoghi tawa. Melskemosi. Wissagalis amβinassis Diewe/praschom mes tawe isch iscziu schirdies musu/Dūk mumus/idant mes taipo tawa miela suru paštintumbim ir garbintum*). Didžioji lietuviško teksto dalis – pažodinis vertimas; vienoje vietoje (*kaipo Schwentas Simeonas kunischkai ghi regeiha ir pašina*) nutolta nuo šaltinio (*Wie der heilige Simeon jn armen genomen/ und geistlich gesehen und bekand hat*), pakeista ir prasmė.

Christus ischronitas est delei ghreku musu (p. 228–229). Pavadinimas Mažvydo giesmyne: *Antra malda ape muka Christaus. Geistliche Lieder* teksto⁷⁵ pradžia: *Christus ist umb unser missethat willen verwundet. Und umb unser sunde willen zuschlagen. Barmhertziger/ ewiger Gott/ der du deines eigen Sones nicht verschonet hast [...]* (> *Christus ischronitas est delei ghreku musu/Jr sutrintas est delei piktenibiu musu. Sussimilstqasis/amβinassis Diewe/Kursai tawa tikrojha ir wiengimusia Sunaus neczediés essi [...]*). I lietuvių kalbą išversta pažodžiui.

Koznis gul ant io/ idant mes pakaiu turetumbim (p. 229–230). Pavadinimas Mažvydo giesmyne: *Trecza malda. Geistliche Lieder* teksto⁷⁶ pradžia: *Die straff ligt auff jm/ auff das wir fried hetten. Und durch seine wunden sind wir geheilet. Allmechtiger Vater ewiger Gott/ der du für uns hast deinen Son/ des creutzes pein lassen leiden [...]* (> *Koznis gul ant io/ idant mes pakaiu turetumbim/Jr ronomis io mes ischgiditi esme. Melskimose. Wissagalis Tewe/amβinassis Diewe/kursai tawa Sunui/Kriβaus kancze dawes essi usch mus kenteti [...]*). Lietuviškas tekstas – pažodinis vertimas.

---

⁷⁴ Plg. p. 38–39.

⁷⁵ Plg. p. 41.

⁷⁶ Plg. p. 42.

Christus isch nūmirusu keles iau netur numirti (p. 267–268). Pavadinimas Mažvydo giesmyne: MALDA. *Geistliche Lieder* teksto⁷⁷ pradžia: *Christus von den toden erwecket/ stirbt hinfurt nimer/ Haleluia. Der tod wird hinfurt über jn nicht herrschen/ Haleluia. Allmechtiger Gott/ der du durch den tod deines Sons/ die sund und tod zu nicht gemacht/ unn durch sein aufferstehen/ unschuld unn ewiges leben widerbracht hast* (> *Christus isch nūmirusu keles iau netur numirti: Haleluia. Smertis ant ijo daugesni netur panowati: Haleluia. Wissagalis Diewe/kursai per Smerti tawa Sunaus/ghreka ir Smerti ing nieka pawertei/ bei per ijo prikelima/nekaltibe ir amžina biwata atpentz mumus sugražinai*). Lietuviškas tekstas – pažodinis vertimas.

Uschzengdams Christus ant auksta/ Halleluia (p. 297–298). Pavadinimas Mažvydo giesmyne: *Versiculus [...]* MALDA. *Geistliche Lieder* teksto⁷⁸ pradžia: *Christus ist auffgefaren in die höhe/ Haleluia. Und hat das Gefengnis gefangen/ Haleluia. Allmechtiger HERRE Gott/ verleihe uns/ die wir gleuben [...]* (> *Uschzengdams Christus ant auksta/ Halleluia. Pagaudita nūwede pagaudima/ Hall.. MALDA Wissagalis Pone Diewe/dūk mumus/kurie tikim [...]*). Lietuviškas tekstas – pažodinis vertimas.

Kaip tankei dūna tą walgisit/ ir isch to kylika gersit (p. 380). Pavadinimas Mažvydo giesmyne: MALDA. *Geistliche Lieder* teksto⁷⁹ pradžia: *So oft jr von diesem Brod esset/ und von diesem Kelch trincket. Solt jr des HERRN tod verkündigen/ bis er komet. Ah du lieber Herr Gott/ der du unns bey diesem wunderbarlichen Sacrament deines leidens zu gedencken/ und predigen befolhen hast* (> *Kaip tankei dūna tą walgisit/ ir isch to kylika gersit: Haleluia. Smerti Pona atminsit ikkolei ghissai ateis: Haleluia. Ach tu mielausesis Pone Diewe/kursai mums prieg tos stebuklingas Swietastis tawa muka atminti ir schlowingai ischskelbtis priesakes essi*). I lietuvių kalbą išversta pažodžiu.

Melskemosi: O wissagalis Diewe kursai apgineies essi (p. 490–491). Pavadinimas Mažvydo giesmyne: *Collecta. Geistliche Lieder* teksto⁸⁰ pradžia: *Almechtiger Gott/ Der du bist ein beschützer aller die auff dich hoffen/ on welches gnad niemand [n]ichts vermag/ noch etwas für dir gilt/ Lasse deine barmhertzikeit uns reichlich widerfaren* (> *Melskemosi: O wissagalis Diewe kursai apgineies essi wissu ingi tawe tikinczui/be kurio malones niewienas pats per sawe nieka nepagal/nei ira kas kū ghadnas tawip butu*). Lietuviškas tekstas – pažodinis vertimas, išskyrus pabaigą, kuri remiasi lotynišku originalu: *qui tecum vivit et regnat in unitate spiritus sancti deus. Per omnia saecula saeculorum.*

⁷⁷ Plg. p. 48–49.

⁷⁸ Plg. p. 51.

⁷⁹ Plg. p. 103.

⁸⁰ Plg. p. 154–55.

Szodis Stoiose kunu halleluia (p. 212). Pavadinimas Mažvydo giesmyne: *ORATIO, Malda. Geistliche Lieder* teksto⁸¹ pradžia: *Das wort ward fleisch/Haleluia. Und wonet unter unns/ Haleluia. Hilff lieber Herr Gott/ das wir der newen leiblichen geburt deines lieben Sons/ teilhaftig werden unn bleiben* (> Szodis Stoiose kunu halleluia. Jr giwena tarp musu halleluiah. Dūg mumus mielausesis Pone Diewe/idant mes naudu/nauia pagalei βmogistes uschgima-tawa mielausa Sunaus wieschpaties musu Jhesaus Christaus/dali apture-tumbim). Lietuviškas tekstas – beveik pažodinis vertimas; pabaiga remiasi lotynišku originalu: *qui tecum vivit et regnat in unitate spiritus sancti deus. Per omnia saecula saeculorum.*

Kursai nedastainai ta duna walga/ ir gier isch killika Pona (p. 380–381). Pavadinimas Mažvydo giesmyne: *ANTRA MALDA. Geistliche Lieder* teksto⁸² pradžia: *Welcher unwirdig von diesem Brod isset/ oder von dem Kelch des HERRN trincket. Der ist schuldig an dem leib und blut des HERRN. Wjr dancken dir allmechtiger HERR Got/ das du uns durch diese heilsame gabe hast erquicket* (> Kursai nedastainai ta duna walga/ ir gier isch killika Pona. Tassai est kaltas kuna ir krauia Pona. Dekawojem tau Wissagalissis Pone Diewe iog tu mus per tas ischganitingas dowanas [...] pastiprinoies essi). Lietuviškame tekste, kurio didžioji dalis išversta pažodžiui, dvi sekvencijos (*tawa schwentoia kuna ir brangioia krauia* ir *Kursai su tawimi wienibeije Dwasses schwentosses giwen ir Karalau: Ant am̄biu am̄baus*) neturi atitikmens vokiškame šaltinyje; antroji remiasi lotynišku modeliu: *qui tecum vivit et regnat in unitate spiritus sancti deus. Per omnia saecula saeculorum.*

Sughrieschiom mes su tiewais musu (p. 562). Pavadinimas Mažvydo giesmyne: *Kita Malda. Geistliche Lieder* teksto⁸³ pradžia: *Wir haben gesundiget mit unsren Vetern. Wir haben misgehandelt/ und sind Gottlos gewesen. Herr Gott himlischer Vater/ der du nicht lust hast an der armen sunder tod/lesest sie auch nicht gern verderbern/sondern wilt/ das sie bekeret werden und leben* (> Sughrieschiom mes su tiewais musu: *Neteisei dirbom ir piktenibe padarem. Diewe kursai gheschienczūsius neperleidi praſuti/net sussiwers ir giwens*). Lietuviškas tekstas iš dalies nutolsta nuo vokiško šaltinio po dviejų pradinių eilucių ir frazėje *už ghrekus musu tawa sussimilimas tēssidauxin* (< *deine barmhertzigkeit mildlich verleihen*).

Diewe dūk pakaiju ant tawa βemes (p. 392–393). Pavadinimas Mažvydo giesmyne: *Pirmas Praschimas. Geistliche Lieder* teksto⁸⁴ pradžia: *Gott gib fried in deinem lande. [...] HERR Gott himlicher Vater/ der du heiligen mut/ guten*

---

⁸¹ Plg. p. 32.

⁸² Plg. p. 104.

⁸³ Plg. p. 169–70.

⁸⁴ Plg. p. 130.

*rat/ und rechte wercke schaffest (> Diewe dūk pakaiju ant tawa βemes. Palaimink ir sweikink tawa βmones. Prascham tawe: Pone Diewe dānguujesis tewe/nūgij kurio schwenti humai/ir gijeidimai/gijeri dumoghimai/ir teisus esti darbai). Tačiau frazė nūgij kurio schwenti humai/ir gijeidimai/gijeri dumoghimai/ir teisus esti darbai yra artimesnė lotyniškam originalui (*a quo sancta desideria, recta consilia et iusta sunt opera*). Lietuviškas tekstas, kurio antroji eilutė neturi atitikmens *Geistliche Lieder*, iš dalies yra laisvas vokiško teksto vertimas; nuo jo ypač nutolta sekvencijoje *Jr mussu dienosu per tawa apginima ir apsaugohima nūgi neprieteliju pakaiui/ir meileije tawa gywentumbim* (<*Auff das unser herte an deinen geboten hange/ und wir unser zeit/ durch deinen schutz/ stille und sicher für feinden leben*). Galimas dalykas, kad lietuviškas tekstas remiasi kitais (nuo lotyniškojo originalo skirtingais) šaltiniais.*

Atsiunsk Dwasse tawa ir bus sutwert/ Halleluia (p. 310–311). Pavadinimas Mažvydo giesmyne: *Malda isch Psal. 103. Geistliche Lieder* teksto⁸⁵ pradžia (trūksta 103-os psalmės eilučių): *Herr Gott lieber Vater/ der du (an diesem tage) deiner gleubigen hertzen/ durch deinen heiligen Geist erleuchtet und geleret hast* (> *Melskemosi: O Diewe kursai schirdis wernuiu schwentoses Dwasses apschwiesimu pamokinai*). Lietuviškas tekstas labiau remiasi lotynišku originalu (*Deus qui hodierna dei corda fidelium sancti spiritus illustratione docuisti: da nobis in eodem spiritu recta sapere: et de eius semper consolatione gaudere*) negu vokišku vertimu.

Kitos dvi Mažvydo giesmyno maldos remiasi *Geistliche Lieder* perspausdiniais lotyniškais tekstais.

Wieschpatie nekorok mus pagalei musu ghrieku (p. 560–562). Pavadinimas Mažvydo giesmyne: *Malda paskui Litanias*. Panaudoto lotyniško teksto pradžia⁸⁶: *Domine non secundum peccata nostra facias nobis. Neque secundum iniquitates nostras retribuas nobis. Deus misericors Pater, qui contritorum non despicias gemitum et moerentium non spernis affectum, Adesto precibus nostris* (> *Wieschpatie nekorok mus pagalei musu ghrieku. Nei attadiuk mumus pagalei musu piktenibiu. Diewe sussimilstqasis Tiewe/kursai smutniju ne papeiki du saughima/ir raudojijencziju ne paniekini nora/Pawizdek ant maldu musu*).

Pagelbek mus Diewe ischganitoghi musu (p. 574–575). Pavadinimas Mažvydo giesmyne: *Malda*. Panaudoto lotyniško teksto pradžia⁸⁷: *Adiuva nos Deus salutaris noster. Et propter gloriam nominis tui libera nos, et propitius esto peccatis nostris, propter nomen tuum. Omnipotens aeterne Deus, cuius spiritu totum corpus Ecclesiae sanctificatur et regitur, Exaudi nos pro universis ordinibus supplicantibus* (> *Pagelbek mus Diewe ischganitoghi musu: Jr diel garbes warda*

⁸⁵ Plg. p. 60.

⁸⁶ *Geistliche Lieder*, 183–84.

⁸⁷ *Geistliche Lieder*, 184.

tawa ganik mus/ bei malonus/buk ghrekams musu diel warda tawa. Wissagalissis am̄binassis Diewe/kurio Dwasse wissos Baßniczas kunas schwentinimas ir redomas ira: Ischklausik mus uþ wissus uredus meldzenczus).

Litania Letuwischka (p. 552–560), prasidedanti sekvencija *Kyrieleison Christeeleison Kyrieleison*, taip pat išversta iš lotynų kalbos: daugiausia remtasi *Geistliche Lieder* rinkinyje išleista *Latina litania correcta*⁸⁸, kurios pagrindą sudaro katalikų bažnyčios litanija (pradžia: *Kyrie eleison. Christe eleison. Kyrie eleison. Christe audi nos. Pater de coelis Deus. Miserere nobis. Fili redemptor mundi Deus. Miserere nobis. Spiritus sancte Deus. Miserere nobis*). Didžiausioji frazių dalis – pažodinis vertimas iš *Latina litania correcta*; tačiau netrūksta skirtumų, pvz.: *Nûg nogloses smertis* (< *A subitanea et improvisa morte*), *Nûg karaughima ir praleghima krauju* (< *A bello et caede*; plg. vokišką vertimą⁸⁹ *Für krieg und blut*), *Per diwna ir schwenta priemima þmogistes tawa* (< *Per mysterium sanctae incarnationis tuae*), *Jdant gundintûsius palinxmintumbi* (< *Ut pusillanimos et tentatos consolari et adiuvare digneris*), *Jdant musu þemes wieschpati/su ijo urednikais redditumbi ir apgintumbi* (< *Ut principem nostrum cum suis praesidibus, dirigere, et custodire digneris*; šiuo atveju aiški vokiško vertimo *Unseren landherren mit allen seinen gewaltigen leiten und schützen* įtaka), *Jdant musu neprietelims griekus atleistumbi ir tawesp priewerstumbi* (< *Ut hostibus, persecutoribus et calumniatoribus nostris ignoscere, et eos convertere digneris*), *Jdant mus malonei per tawa sunu Jesu Christu ischklasitumbi* (< *Ut nos exaudire digneris*; plg. vokišką vertimą *Und uns gnediglich erhören*); paskutiniame puslapyje po saknio *Awineli Diewa kursai neschi ghriekus sweta* antro pakartojimo nelauktume *Sussimilk ant musu* (< lot. *Dona nobis pacem*). Baigiant reikia atkreipti dėmesį į tai, kad kelių sakinių sekvencija neturi jokio atitikmens *Latina litania correcta* tekste: *Jdant mus nuþ wissa pikta gelbetumbi. Praschom tawe ischklasik mus. Jdant ora sweika ir gera dûtumbi. Praschom tawe ischklasik mus. Jdant malonu litu dûtumbi. Praschom tawe ischklasik mus. Jdant malone gedra dûtumbi. Praschom tawe ischklasik mus.*

IŠVADOS

Pateiktos analizės pagrindu būtų galima pasiūlyti keletą būsimų tyrinėjimų krypčių.

---

⁸⁸ Plg. p. 171–83.

⁸⁹ Plg. *Geistliche Lieder*, 158–65.

Viena iš jų galėtų remtis tais (gana gausiais) lietuviškais sakiniais, kurie išversti tiesiog iš vokiečių kalbos nesinaudojant kitais šaltiniais: didžiojoje tų sakinijų dalyje (ypač maldose) vokiško šaltinio sintaksinė ir semantinė struktūra nepakeista arba pakeista tik nežymiai; kitais atvejais (ypač giesmėse) ji pakeista labiau, bet ne tiek, kad būtų neįmanoma jos atpažinti. Nemaža pastarojo tipo skirtumų – visų pirma tuos, kurie susiję su leksikos pakeitimais ir su atskirų sintaksinių vienetų atmetimu arba pridėjimu – turėjo greičiau salygoti metriniai bei muzikiniai reikalavimai negu lietuvių ir vokiečių kalbų sistemų sandaros skirtumai; tai aiškiai matyti iš tokų jau cituotų sakinijų:

Nüg ghreku mus awadawa < *Und hat die sonde abgethan;*

Keles isch grabba < *Jst aufferstanden;*

Ghi wissiems isch meiles dawei/ Sussimiles mums didei < *Den hastu allen für gestelt/ mit grossen gnaden/*

Smertis man miegu saldu stoiba < *der tod ist mein schlaff worden*

Schwents βodis gerai waisose < *dein wort ist wol geraten;*

Kurę Dwasse schwenta pawaise < *der aus dem geist erzeuget ward;*

Mums atliks karalista dąngaus < *das Reich mus uns doch bleiben;*

Stiprink wiera musu duschas < *sterck unsern glauben imerdar;*

Widui smertis nu mums kerschiy/Pekla karschtu ugnimi < *Mitten in dem tod anficht uns der hellen rachen;*

Dangaus dzausma atwere < *den himel auffgeschlossen;*

Peneia ghi panna pienelu < *Es ward ein kleine milch sein speis;*

Schwentasis kraus tawa mus ischgane < *das dein blut an uns gros wunder that;*

Ponas Jesus Sunus Diewa: Musu wieton ateija < *Jhesus Christus Gottes Son/ an unser stat ist kommen;*

Perßegnok mus Diewe Tiewe/Sunau ir schwenta Dwasse < *Uns segen Vater und der Son/ uns segen Gott der heilig Geist;*

moters negeiski artima < *das auch dein hertz kein andre mein;*

Diewa narsa nesche < *trug für uns Gotts zorn;*

Smerii/Czarta sutrine < *Den tod fur uns zu brochen;*

Malonei tai kurs netiki < *Wer nicht gleubt dieser grossen gnad;*

isch wenkti βabągu welna/Per apginima Diewa < *entfliehen Teuffels listen/ mit waffen Gotts uns fristen/*

Todel asch nu linxmas busiu/Wainai pleschdams gedosiu < *Dauon ich allzeit fröhlich sey/ zu springen, singen imer frey;*

Mokin ghie neteisos zdrodas/Jsch piktoses büklistas < *Sie leren eitel falsche list/ was eigen witz erfindet;*

Jr staliep tawa waikelei: Kaip aliwas sczepelei < *Und dein kinder umb deinen tisch/ wie ölpplantzen gesund und frisch;*

Tiewui Christaus dūkem czesti < so lobn wir den Vater Jhesu Christ.

Cituoti pavyzdžiai leidžia teigt, kad toks meninių siekių sąlygojamas vertimas negalėjo būti visai mechaniskas: jo fenomenologija suvokiamą tik įsigilinus į estetinio, muzikinio skonio klausimus, o tai sudėtingas dalykas, nes apima sunkiau prieinamus subjektyvius elementus.

Toks painus reiškinys kaip žodžių tvarka taip pat negali būti paaiškinamas apsiribojant vien lingvistiniais samprotavimais, tuo labiau, kad senosios lietuvių kalbos žodžių tvarka turėjo būti pakankamai laisva. Visais atvejais, kai vokiško šaltinio žodžių tvarka vertime pakeista, neatmetama galimybė, kad vertėjo pasirinkimą bent iš dalies sąlygojo skirtini meniniai siekiai. Tokiais atvejais tikrai sunku nustatyti tikslią ribą tarp meninių siekių ir kalbinių taisyklių, nes tie siekiai susiję su laisvu asmenybės kūrybos procesu. Tik sistemiški visos lietuvių raštijos tyrinėjimai leistų pasiūlyti labiau pagristų hipotezių, nors niekada nebus įmanoma prieiti prie galutinių išvadų.

Lyginant lietuvių ir vokiečių kalbų sistemas, nesunkiai galima paaiškinti tik tokius nesudėtingus akivaizdžiai mechaninio pobūdžio skirtumus kaip vok. artikelis > liet. ø, vok. *werden* + bendlratis > liet. būsimasis laikas, vok. pagalbinis veiksm.+ dalyvis > liet. būtasis laikas, vok. *in* + datyvas > liet. vietininkas, vok. *in* + akuzatyvas > liet. iliatyvas.

Tai, kas pasakyta apie tiesioginius vertimus iš vokiečių kalbos, iš principio galioja ir kur kas retesnėms iš lotynų kalbos išverstoms frazėms, tik šiais atvejais mechaninio pobūdžio procesai turi mažesnį vaidmenį, nes lietuvių kalba tipologiškai labiau panaši į lotynų negu į vokiečių kalbą. Dėl tos pačios priežasties mechaniniai procesai néra tiek svarbūs ir nedaugelyje iš lenkų kalbos išverstų sakinių, taip pat ir tais retais atvejais, kai pagrindiniai vertimo šaltiniai yra tiek lotyniški, tiek lenkiški tekstai.

Atskirą (daug mažesnę) grupę sudaro jokio atitikmens šaltiniuose neturintys sakiniai ir tos retos frazės, kuriose šaltinio struktūra taip pakeista, kad nebeįmanoma jos atpažinti. Pirmieji laikytini originaliais kūriniais. Pagrsta manyti, kad tais originalios kūrybos atvejais sintaksinė ir semantinė sakinių struktūra iš esmės atspindi lietuvių kalbos dėsnius. Tačiau toks vertinimas būtų pernelyg paprastas ir vienašališkas, ypač atsižvelgiant į tai, kad tais laikais (kai rašomosios lietuvių kalbos tradicijos bei normos dar tik formavosi, kai dar nebuvvo lietuvių kalbos gramatiką ar stilistikos vadovėlių) vertėjo pasirinkimą tik iš dalies galėjo sąlygoti nenusistovėjusios šnekamosios lietuvių kalbos taisyklės: kadangi jis gerai mokėjo senesnę rašomają tradiciją turinčias „prestižkesnes“ kalbas (visų pirma – lotynų), jų sintaksinės taisyklės galėjo veikti ir jo gimtąją kalbą. Čia pravartu prisiminti, kad vertėjas, kaip visi Renesanso laikų inteligenčiai, turėjo ilgai mokyti lotynų kalbos, įsigilinti į jos sintakse bei stilistiką, kad galėtų laisvai vartoti ją kaip pagrindinę mokslo

kalbą. Taigi neįmanoma galutinai įrodyti, ar originalūs vertėjo pasirinkti sakiniai atspindi tuometinės šnekamosios lietuvių kalbos normas, ar jie salygoti kitų kalbų (pvz., lotynų ir vokiečių) sistemos. Klausimas darosi dar sudėtingesnis, kai atsižvelgiama į vertėjo meninių siekių skirtumus.

Pastaroji grupė ateityje galėtų ir sumažeti, jeigu būtų surasta naujų (vokiškų, lotyniškų ar lenkiškų) vertimo šaltinių, jeigu paaiškėtų, kad tikslaus arba jokio atitikmens kitose kalbose kol kas neturintys lietuviški sakiniai remiasi iki šiol nežinomais šaltiniais. Šita grupė tėra išeities taškas, rodantis, ko labiausiai reikia ieškoti.

Aptariant muzikinę dalį (tų giesmių, kurios pateiktos su melodija), galima išskirti paprasčiausią neproblemiškos kilmės melodijų grupę: tai atvejai, kai *Geistliche Lieder* modeliai Mažvydo giesmyne pateikti be jokių melodijos pakeitimų. Čia galėtų priklausyti ir tos retos melodijos, kurių atsitiktinius skirtumus nuo *Geistliche Lieder* modelių galima laikyti korektūros klaidomis.

Tarp kitų melodijų reikia atskirai nagrinėti tas, kurios beveik sutampa su *Geistliche Lieder* modeliais arba turi reikšmingų panašumų; plg. giesmių *Jesus Christus sunus Diewa, Su pakaiu dzauksmu eimi, Widui gerausa ſiwata, Schwenta Dwasse mūsump ateik, Pagirtas buk Jesu Christe, Dūk mums pakaiju malonei* melodijas. Ar galima lietuviško giesmyno skirtumus laikyti apgalvotais nutolimais nuo *Geistliche Lieder* melodijų ir tuo pripažinti Mažvydo giesmyno autorijų muzikinį kūrybingumą (panašų į lingvistinį, kuris dėl jau pateiktu faktų yra neabejotinas)? O gal reikėtų daryti prielaidą, kad tos Mažvydo giesmyno melodijos be jokių pakeitimų paimtos iš kitų šaltinių, gal susijusių su *Geistliche Lieder* (pvz., lenkų evangelikų publikacijos)⁹⁰. Savaime aišku, kad pastaroji prielaida neturės jokio empirinio pagrindo, kol tie kiti galimi šaltiniai bus surasti.

Ieškoti kitų šaltinių ypač svarbu tais atvejais, kai melodijų netgi negalima laikyti *Geistliche Lieder* modelių perdirbiniais, nes nuo pastarųjų jos iš esmės ar visiškai nutolsta: kaip mūsų pateikti duomenys rodo, tokie ryškūs skirtumai paprastai néra originalumo rodikliai, bet paaiškinami tuo, kad Mažvydo giesmyno talkininkai panaudojo kitas tų laikų melodijas.

Aiškus dalykas, kad norint geriau ištirti šiame straipsnyje nagrinėtų tekstuų genezę ir vienų ar kitų kalbinių priemonių pasirinkimo priežastis būtų itin naudinga turėti naują Mažvydo giesmyno leidimą, kuriamo šalia lietuviško

---

⁹⁰ Šiuo atžvilgiu plg. Pociūtė, min. veik., 15–16.

teksto būtų pateikti (giesmių atvejais – ir su melodija) *Geistliche Lieder* atitikmenys ir kiti galimi lietuviško vertimo šaltiniai. Toks leidimas ne tik suteiktų gerą atsparą naujiems įvairiapusiams kalbinių reiškinij tyrinėjimams, bet ir kartu leistų be vargo nustatyti, kurie šito svarbaus lietuviško rinkinio genezės klausimai dar lieka neišspręsti.

Gauta 1998 02 18

DIE GESMES CHRIKSCZONISKAS VON MAŽVYDAS UND DIE GEISTLICHE LIEDER

Zusammenfassung

Im Aufsatz werden die Beziehungen der Gesmes Chriksczoniskas aus den Jahren 1566–70 zu den lutherischen *Geistlichen Liedern* erforscht, die als Quelle dieses altlitauischen Gesangsbuches eine sehr wichtige Rolle gespielt haben: 40% seiner Texte haben eine Entsprechung in den *Geistlichen Liedern*.

Auf Grund eines Textvergleiches lässt sich feststellen, dass in den meisten Fällen die Texte der *Geistlichen Lieder* als Hauptquelle für die Vorbereitung der litauischen Fassung wahrscheinlich benutzt worden sind. Mehrmals wird diese Annahme dadurch bestätigt, dass auch die zusammen mit den Texten gedruckten Melodien übereinstimmen.